लातूर

परिघावरील आवाज

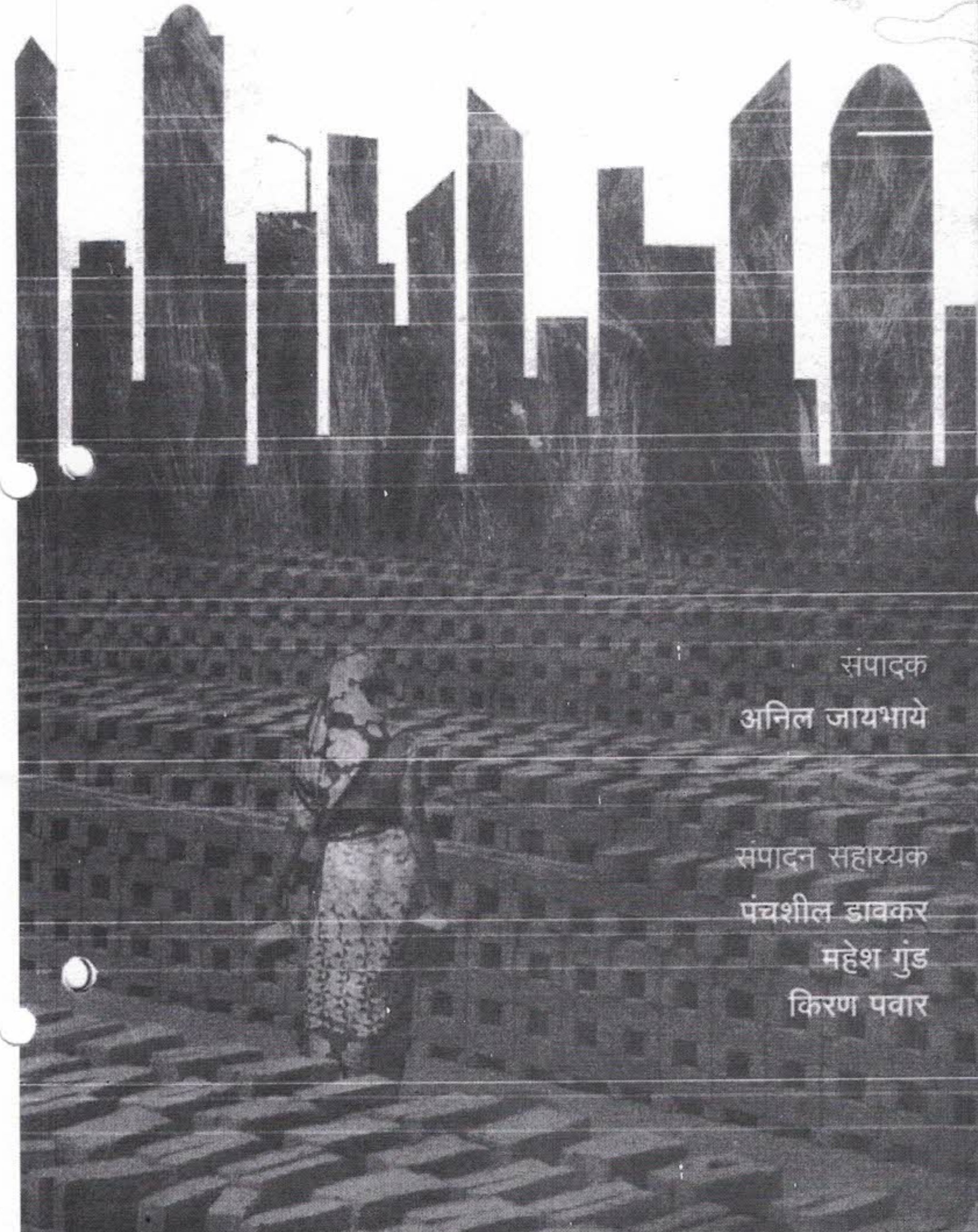

संपादक

अनिल जायभाये

संपादन सहाय्यक

पंचशील डावकर

महेश गुंड

किरण पवार

भाग दोन : राजकारण आणि शहर

१३. काँग्रेस वर्चस्वास आव्हानं... १९५
भाजपचे अन् जातीय हितसंबंधाचे!
विवेक घोटाळे

१४. दलित चळवळ : संघटना आणि राजकारण १३१
अशोक नारनवरे

१५. राजकीय महिला नेतृत्व : स्थिती व दिशा १४७
प्रीती पोहेकर

१६. लातूर शहरातील मराठा क्रांती मोर्चा : एक आढावा १५४
किरण पवार

भाग तीन : लिंगभाव आणि शहर

१७. लैंगिकतेचे शहरी राजकारण १६१
महेश गुंड

१८. सार्वजनिक स्वच्छतागृहे आणि लिंगभाव विषमता १६८
अखिलेश आयलाने

१९. झोपडपट्ट्यांतील स्त्री संघर्ष १७५
दत्तात्रय आदमाने

२०. घरकामगार स्त्रियांचे प्रश्न १८६
राहुल थोरात

२१. मुलींमधील खडू-पेन्सील खाण्याची सवय : लिंगभावात्मक
आरोग्याचे राजकारण २०२
पुजा तिप्पणबोने

२२. महिला सुरक्षा कर्मचारी किती सुरक्षित? २०५
पंचशील डावकर

२३. उमलत्या वयाशी जुळवून घेताना २०९
स्नेहा चामले

भाग चार : शहराच्या विकासातील अंतर्विरोध

२४. लातूरचा विकास २१५
भगवानराव देशपांडे

२५. लातूर शहर : विकासातील अंतर्विरोध २२०
अनिल जायभाये

२६. शहरीकरणात 'अपंगत्वाचे' प्रश्न २३०
शीतल सूर्यवंशी

२७. गरज फूटपाथ अतिक्रमणमुक्त होण्याची २३८
मिलिंद बेंबळकर

२८. साखरेचा वेढा अन् लातूरचा तिढा २४०
विजय दिवाण

२९. लातूरकरांचे दुष्काळी लाड २४४
गजानन दिवाण

३०. जलयुक्त लातूर योजना :
कोणाच्या खांद्यावर कोणाचे ओझे? २४६
श्रीराम कुलकर्णी (नांदगावकर)

३१. सार्वजनिक आरोग्याचा प्रश्न २४९
विवेक घोटाळे आणि दत्ता भिसे

३२. शहरीकरणातील पेच २५२
प्रदीप नणंदकर

३३. स्वयंसेवी संस्था : एक चिकित्सक आकलन २५९
सुधीर मस्के

३४. लातूर शहरातील फुटपाथ २६३
राहुल लोंढे

३५. सी. एच. बी. : शिक्षणातील नवी वेठबिगारी २६६
कांतराव पोले

३६. शहरातील सावकारी २७१
महेश गुंड

३७. वृद्धाश्रम व ज्येष्ठ नागरिकांच्या समस्या २७६
भगवंत बोकडे

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणाले, 'विद्वान, कर्तृत्ववान माणसे नसली तरी मला चालतील पण निष्ठेची माणसे हवीत. विद्येचा तुटवडा भरून काढण्यास मी खंबीर आहे. जो विकला जातो, तो लोभास बळी पडतो. त्याचा काही उपयोग नाही.' लातुरातील दलित चळवळ व संघटनांकडे दृष्टिक्षेप टाकल्यास बाबासाहेबांनी सांगितलेला विचार किती यथार्थ आहे याची तीव्र जाणीव होते.

संदर्भ :

१. डॉ. गव्हाणे सुधीर व डॉ. गोणारकर राजेंद्र (संपा), पानतावणे गंगाधर : मराठवाड्यातील आंबेडकरी प्रबोधन पर्व, शब्ददान प्रकाशन, नांदेड पृ. १९, २०१६.
२. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर लेखन आणि भाषणे', खंड १८ भाग-२ (संपा. हरि नरके), पृ. ३६९, महाराष्ट्र शासन, मुंबई, २००२.
३. मंगनाळे महारुद्र, लढवय्ये भीमसैनिक, मुक्तरंग प्रकाशन, लातूर, पृ. ९४-९५, २०११.
४. घोटाळे विवेक व भिसे दत्ता, लातूर जिल्ह्याची राजकीय प्रक्रिया, दी युनिक अकॅडमी पुणे, पृ. १५३, २०१४.
५. तत्रैव, पृ. १५०.
६. मंगनाळे महारुद्र, उनि. पृ. ६६.
७. कोल्हापुरे हर्षवर्धन, 'जागर अस्मितेचा' (स्मरणिका), ३४ वे अस्मितादर्श साहित्य संमेलन, लातूर, पृ. १४३, २०१७.
८. भिंगे सुभाष, (घोटाळे विवेक) उनि. पृ. १३९.
९. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भाषणे' खंड १८ भाग-३, महाराष्ट्र शासन, मुंबई, २००२.

■■■

राजकीय महिला नेतृत्व : स्थिती व दिशा

प्रीती पोहेकर

प्रस्तावना :

भारत हे जगातील सर्वात मोठे लोकशाही राष्ट्र आहे. मात्र वैश्विक लोकशाही सूची, २०१७ (Global Democracy Index, 2018) मध्ये भारताचा क्रम ४१ वा आहे. २०१६ साली तो ३२ वा होता. १६७ राष्ट्रांमधील सशक्त लोकशाहीची क्रमवारी निश्चित करताना मतदार प्रक्रिया व बहुअधिकारवाद, नागरी स्वातंत्र्य, शासनाची कार्ये, राजकीय सहभाग व राजकीय संस्कृती या निकषांवरून गुणांकन केले जाते. भारताचा क्रम तडा गेलेल्या लोकशाही राष्ट्रांमध्ये येतो. तडा गेलेल्या लोकशाही राष्ट्रांमध्ये निवडणूक प्रक्रिया मुक्त व निर्भीड असली आणि नागरी स्वातंत्र्य दिले जात असले तरी तेथील राजकीय संस्कृती अविकसित असते, राजकीय सहभाग क्षीण असतो आणि त्यामुळे सरकारच्या कार्याबाबत अनेक विवादास्पद मुद्दे निर्माण होत असतात. भारतामध्ये ही सर्व लक्षणे आढळतात. भारतातील राजकीय सहभाग या घटकाला १० पैकी ७.२२ गुण प्राप्त झालेले आहेत आणि राजकीय संस्कृती या घटकाला अत्यंत कमी ५.६३ इतके गुण प्राप्त झालेले आहेत. राजकीय सहभाग व संस्कृती या दोन्ही निकषांमधील महिलांचा निम्न सहभाग नोंदणीय आहे. जगातील कोणत्याही राष्ट्राने महिलांना राजकीय सहभागाकरिता आरक्षण दिलेले नाही. या यादीमध्ये सर्वोच्च स्थानी असलेल्या नॉर्वे या राष्ट्रामध्ये संसदेपासून ते स्थानिक लोकप्रतिनिधींपर्यंत सर्व स्तरांवर महिलांचा सहभाग ४२ ते ४९ टक्के इतका मोठा आहे. भारतात स्थानिक स्तरावर महिलांना ५० टक्के आरक्षण आहे. मात्र त्यातून संसदीय नेतृत्व फारसे विकसित न होण्यामुळे संसदीय स्तरावर महिलांचा सहभाग केवळ ११ टक्के इतका आहे. आंतर-संसदीय संघ (Inter Parliamentaroy Union) संयुक्त राष्ट्रसंघ, महिला (United Nations Oroganization Female) यांच्या राजकारणातील महिला, २०१७ (Women in Politics, 2017) या अहवालानुसार भारताचा महिलांच्या कार्यकारी व संसदीय प्रतिनिधित्वाच्या यादीमध्ये १४८ वा क्रमांक आहे. आंतर-संसदीय संघाचे सामान्य सचिव मार्टिन चुन्गॉन्ग यांनी याबाबत म्हटले आहे, "सत्ता अजूनही पुरुषांच्या हातात आहे. खऱ्या अर्थाने प्रभावी व उत्तरदायी लोकशाही निर्माण करण्याची सत्तेमध्ये समान प्रतिनिधित्व ही मूलभूत पूर्व अट आहे." आश्चर्याची बाब तर ही आहे की, ज्या भारतात एक महिला पंतप्रधान पदावर प्रदीर्घ काळ विराजमान होत्या, एक महिला राष्ट्रपतिपद भूषवून गेल्या, एक महिला दीर्घकाळ [illegible] पदावर [illegible]लेल्या आहेत, एका महिलेने लोकसभा अध्यक्षपद भूषविले आहे. [illegible] महिलांना स्थानिक स्तरावर राजकीय उदयाच्या उद्देशाने आरक्षण दिले जाते. तिथे